

Liuda ŽEMAITYTĖ

IŠ DIENORAŠČIO

KAUNO VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO CHORAS ŠVEDIJOJE 1936 METAIS

Žurnale „Krantai“ jau skelbėme kelis Liudvikos Eleonoros Agotos ŽEMAITYTĖS (1916–1946) dienoraščio puslapius. Šį kartą – dar vienas jos užrašų fragmentas apie Kauno Vytauto Didžiojo universiteto choro viešnagę Švedijoje 1936 metais. Ištrauką spaudai parengė jos sesuo Irena ŽEMAITYTĖ-GENIUŠIENĖ.

DIARY ENTRY

*Kaunas Vytautas Magnus University Choir in Sweden in 1936
In the “Krantai” magazine we have already published a handful of entries from Liudvika Eleonora Agota ŽEMAITYTĖ’s (1916–1946) diary. This time it is another one of the fragments about Kaunas Vytautas Magnus University Choir’s visit to Sweden in 1936. This extract for press was prepared by her sister Irena ŽEMAITYTĖ-GENIUŠIENĖ.*

SEKMADIENIS, GEGUŽĖS 10 D.

Pagalčiau ir išsvajotoji išvykimo diena. Stotyje jau laukė specialiai mums rezervuoti trys vagonai.

Kelionė traukiniu būtų buvusi smarkiai nuobodi, jei ne mūsų gyvumas. Studentų kalbos, šposai, „būrimai“ tęsės ligi pat Klaipėdos. O vakare buvo mūsų koncertas Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Rūmai gražūs, erdvūs, pavydėtini, tautiškais ornamentais išdabinti. Publikos susirinko nemaža, nors galėjo būti daugiau, ypač kad mes pripratę prie pilnutėlių salių. Koncertas pavyko puikiai, sulaukėm daug aplođismentų, sveikinimų. Po to buvo šokiai, bet aš nepasilikau.

PIRMADIENIS, GEGUŽĖS 11 D.

Ėjom su vizitu pas Prekybos instituto rektorių. Iš ten – eisena į kapines, padėti gėlių ant paminklo žuvusiems už laisvę. Eisena buvo labai įspūdinga, prie mūsų prisidėjo institutininkai, žygiavom visi pagal orkestrą. Man teko nešti gėles. Ėjom prieky visų, iš vienos pusės Šleiny (būsiamasis operos solistas – I.Ž.-G.), iš kitos – Ingaunis. Stengiausi eiti kiek galima gražiau ir rimčiau. Ties paminklu prorektorius pasakė kalbą. Paskui tokia pat eisena grįžom atgal.

Vos sulaukėm popiečio, kada buvo leista į laivą. Išlėdėjo nemaža klaipeđiečių, bet ne visi sulaukė išplaukiant, nes laivas stovėjo kokias tris valandas, kol atplaukė švedų ekskursija.

„Marienholm“ – tai gan didelis, naujas, baltutėlytis keleivinis laivas. Kaip ten patogų – kabinos šviesios, minkštutėlės lovos, ant denio šezlongai su pledais, nuolat griežia muzika: linksmi švedų valsai, fokstrotai! Vos įlipau, pasijutau tartum kino pasulyje. Iš jo sugrįžau tik pačiai kelionei pasibaigus.

Pagalčiau buvo duotas signalas. Į krantą pasipylė margi serpantinai – paskutiniai saitai, rišę su kontinentu. Graži diena, saulėtas dangus, dar giedresnė nuotaika, įdomūs vaizdai. Viskas kaip pasakoje.

Išplaukėme į atvirą jūrą. Nors atrodė rami, ėmė smarkiai supti. Ant denio visi aptilo, surimtėjo ir ėmė vienas po kito eiti į kajutes... Man tas supimas buvo net malonus. O kajutėj mano trys draugės jau sirgo jūros liga.

ANTRADIENIS, GEGUŽĖS 12 D.

Pusryčiauti atėjo tik trys choristės ir septyni choristai. Bet ir tos kelios, nepradėjusios valgyti, smuko atgal, o ir iš vyrų keletas nuėjo „vonios priimti“. Aš laimingai papusryčiauau ir nuėjau ant denio.

Apie pirmą pradėjo rinktis ligoniai. Visi tvirtino, kad nesirgo, tik kažkodėl ilgai miegojo...

Liko tik kelios valandos ligi Stokholmo. Tada ir prasi-
dėjo visos grožybės, apie kurias vakar mums pasakojo prof.
Falkas (Knut Olof Falk* – I.Ž.-G.). Janusei, Valei ir man teko
su juo susipažinti ir nemažai kalbėtis apie Švediją. Labai įdo-
mus ir mums patinkantis žmogus. Jis važiuoja su choru, o
atrodė labai vienas. Nieko nekalbino, tad mes ir užsnekinom.
Labai malonus žmogus, daug skaitęs, daug matęs. Kitos mer-
gaitės tuoj ėmė sakyti, kad mes lendam prie Falko.

Horizonte pasirodė viena salelė, papuošta mūriniu bokš-
tu, neužilgo – antroji. Juo toliau, juo daugiau jų dygo ir pa-
galiau okupavo visą jūros plotą, palikdamos mums siaurutelį
taką. Jos apaugusios eglų miškais, iš kurių iškyla spalvotos
vilos. Vaizdai vienas už kitą gražesni. Tuo tarpu prof. Falkas
pakvietė mus tris pietų. Atvežta visokių užkandžių pilna taca.
Šparagai buvo kietoki, Valė ir pasakė: „Kad nežinau, koks
čia valgis. Būtų lyg makaronai, bet be skylių“*. Profesoriumi
patiko, net nusijuokė rimtasis švedas.

...Toli pasimatė pilkšvi Stokholmo namai abipus fiordo ir
vis ryškėjo, ryškėjo. Visi skubėjom prie borto. Viskas nauja,
įdomu, nebežinai, kur ir žiūrėti.

Ant kranto pastebėjom būrį žmonių su baltom kepurėm.
Tai mūsų laukęs švedų studentų choras. Visi aukšti, liekni,
gražūs, pasitiko su dainomis ir kalbomis. Mišraus ar moterų
choro jie neturį. Ilgai žiūrėjom vieni į kitus kaip į nematytus
sutvėrimus, pagaliau gavom įsakymą eiti persirengti tautini-
ais rūbais, nes turėjom tuoj vykti į Karališkąją operą. Sku-
bėjom nežmoniškai, nes laiko buvo maža, o su tais tautiniais
taip nepatogu. Žmonės žiūrėjo į mus, vaikai rodė pirštais ir
sakė: „Abesinai“...

Vos išėjom iš už uosto sandėlių, patekom į tikrą didmiestį
plačiom tiesiom gatvėm, kuriomis be paliovos zujo auto, vis
kaire puse, vis tylutėliai, be jokių signalų. Lėkė kaip pašėlę
tramvajai, ir tie nedrumsdami tylos, žmonių matėsi daug, visi
ėjo greitai, kalbėdamiesi tyliai.

Aplink – didžiuliai gražūs namai, daugiausia pilkšvo gra-
nito. Dailūs tiltai per kanalų, fiordus, ir visur begalinė švara.
Štai ką mes pirmiausia pastebėjom Stokholme.

...Gražūs, linksmai rausvi kuklūs rūmai. O vidus puoš-
numu neatsilieka nuo Paryžiaus Operos. Marmuras, auksas,
ornamentai, skulptūros, krištolo liustros, gelsvo šilko drape-
rijos ir baldai. Tvarka ir prabanga.

Sėdėjom parterėje. Žmonių buvo nelabai daug, vakari-
niais rūbais. Ir o! Damų aukštumas! Net ir Valė (vadinta Vale
Didžiąja – I.Ž.-G.) prieš jas nedidelė... Pastebėjau publikos
šaltumą ir ramumą. Nors dainavo geriausiai švedų daini-
ninkai, plojo labai saikingai ir jokių būdu nešaukė „Bis!“
Į operą atsilankė ir pats karalius (kas labai retai atsitinka), iš
savo ložės jis visą laiką stebėjo mūsų tautinius rūbus, net per
žiūronus.

Rodė „Romeo ir Juliją“. Solistai jų patys garsieji, mažasis
tenoriukas esąs net trečias pasaulyje, tik keistai atrodo tarp
kitų didelių. Julija – puikus koloratūrinis sopranas ir gana
graži. Visi kiti labai aukšti, liekni, ypač baletė. Baletas pada-
bino visą operą, toks turtingas, įvairus, puošnus. Šiaip operos
pastatymas pas mus gal turtingesnis, vaidyba ryškesnė. Čia

* Žr. Visuotinė lietuvių enciklopedija, V t. – Vilnius: Mokslo ir enciklo-
pedijų leidybos institutas, 2004, p. 748.

viskas labai ištęsta, vaidinama pernelyg šaltai. Pats pasku-
tinis aktas rūsyje atskleidžia tautos dviasį: jausmų slėpimą.
Tokioj tragiškoj scenoj – o Romeo, rodos, ne mylimosios
rauda, o tik šiaip kokios pažįstamos.

Iš Operos mus vedė į restoraną, kur buvo vakarienė,
mums suruošta švedų studentų. Jų pirmininkas Adleris, gra-
žus brunetas, pasakė kalbą vokiškai, jam atsakė mūsų Cigle-
rytė.

Buvau, kaip ir dauguma mūsų, labai nuvargusi. Tik ir
laukiau, kada viskas pasibaigs. Grojo tyli, švelni muzika, Ap-
valiojoje salėje kai kas šoko. Prie staliukų sėdėjo ir švedų pil-
kais kostiumais su plieno sparnais atlapuose. Matyt, aviatorių
organizacijos nariai. Tyliai viens po kito išėjo, kaip ir nuosta-
biai tyliai buvo sėdėję, nors, matyt, nemaža linksminosi.

Mums labai patiko švediška juoda duona – sausa, plokš-
telėmis, lyg macai su duobutėmis. Po vakarienės studentai
lietuviai, studijuojantys Stokholme, susodino mus į autobu-
sus ir vežė uostan. Kaip lėkė – lyg pašėlę siaurutėmis gatve-
lėmis, klaidžiojom, kol suradom mūsų „Marienholmą“. Visą
kelionės laiką laivas darė „promenadas“ po uostą, ir kaskart
rasdavom jį kitoje vietoje.

TREČIADIENIS, GEGUŽĖS 13 D.

Pirmas žygis iš ryto buvo susirasti krautuvėlę su pašto
ženklais ir atvirukais. Greit radom. Aš spėjau parašyti po at-
viruką namiškiams ir visiems trims savo simpatijoms.

Dešimtą valandą mažu laivuku keliojom į *Nordisk Mu-
seum*. Iš išorės imponuoja savo turtinga architektūra, o vi-
dus – kaip tikra bažnyčia. Apžiūrėti – reikėtų savaičių. Tvar-
ka, sistemingumas – nepasiklysi, kaip kituose Europos mu-
ziejuose... Šiuose 30-tyje skyrių rasi visą Švedijos istoriją.
(Dienoraštyje apibūdinamos ekspozicijos – I.Ž.-G.)

...Tačiau mūsų tautiniai rūbai yra daug puošnesni, spal-
vingesni, turtingesni ornamentika. Pas juos vyrauja melsvos,
rausvos, blyškios spalvos, kaip ir jų dangus.

Tai turtingiausias ir įdomiausias etnografijos muziejus,
kokį teko matyti. (1928–1929 m. Prancūzijoje ir Italijoje –
I.Ž.-G.)

...Vaizdas nuo Panteono į uostą, į kanalą, perjuostą aukš-
tu, siauru lyg mezginiai tiltu. Esąs ilgiausias Europoje – apie
800 metrų. (Toliau aprašomi matomi vaizdai – I.Ž.-G.) Sto-
vėjau ir grožėjau.

Vizitas pas Jo Didenybę... Mus nuvedė į rūmus, kurie
šiek tiek priminė Versalį, tik kuklesni, vidus savo puošnumu
neatsilieka nuo Versalio, bet masteliai truputį mažesni. Per
išpuoštus, švarutėlyčius, be dulkelės koridorius nuvedė mus
į Rytų salę. Paveikslai, auksas, marmuras, krištolas, žibantis
parketas ir... tyla. Tyla lyg kapuose. Visur tik ir dvelkė senovė,
rodės, prabilis tie karalių portretai.

Laikrodžiui mušant lygiai dvyliktą pasirodė Jo Didenybė
Gustavas V ir keletas vyresnių damų bei dvariškių. Karalius
gražiai pasisveikino su prorektoriumi, prof. Falku ir mūsų di-
rigentu (Konradu Kavecku – I.Ž.-G.). Mums maloniai linkte-
lėjo galva, o mes atsakėm didžiuliu reveransu.

Senas jau karalius, žilas, bet tvirtai atrodo. Aukštas it
Eifelio bokštas, tiesus, rodos, už visus ir šiaip aukštus švedus
aukštesnis. Jis visą laiką grožėjosi mūsų tautiniais rūbais.

Karalius atsisėdo į gelsvu šilku išmuštą kėdę, šalia savęs

pasodino ministerį (ambasadorių – I.Ž.-G.) Savickį. Mes padainavom „Draugus“, „Apynėlių“ ir „Anoj pusėj ežerėlio“. Iš viso ko buvo matyti, kad jam patiko, nuoširdžiai gyrė dainas, klausinėjo apie jas dirigentą. Mes rijom akimis kiekvieną jo judesį, žvilgsnį, gaudėm kiekvieną žodį. Daug ko man teko matyti, bet gyvą tikrą karalių – pirmą kartą.

Truputį dar pakalbėjęs su dirigentu, su prorektoriumi (jie taip linkčiojo, smulkinosi...), atsisveikino ir išėjo.

Mums leido apžiūrėti rūmus. Jie primena ir kitus XVIII a. Europos karalių dvarus – kaip Liudviko XIV rūmų kopijas. Tik, pvz., miegamasis ne su saulės emblema, o Šiaurinės žvaigždės... Keli Marijos Antuanetės stiliaus kambariai, graži *empire* salė su Napoleono ir Žozefinos portretais, Liudviko XV dovanotų gobelenų, vaizduojančių Don Kichoto nuotykius, salė... (Dar daug minima patalpų, apartamentų. – I.Ž.-G.) Sosto salė – ji dar ne istorinė liekana, dar turi savininką – karalių, nors jis nedaug didesnių teisių žmogus negu kiti piliečiai, bet yra visų gerbiamas ir mylimas. (Plačiau aprašyta visa salės puošyba ir kt. – I.Ž.-G.)

Viską mums rodė ir aiškino daugiausia lietuviai studentai, švedų studentų pirmininkas gražuolis Adleris ir prof. Falkas.

Palikom karališkuosius rūmus. Važiuvom vingiuotais skersgatviais, tiltais į Lietuvos-švedų draugijos suruoštą priėmimą modernioje salėje. Vėl gražios, mandagios kalbos, bet jau nuoširdesnės negu vakar. Kalbėjo ir pats jų rektorius. Jam padainavom.

Po pietų – į nacionalinį muziejų. Čia mus suskirstė grupėmis. Manąją vedė simpatingas archeologijos profesorius. Jis aiškino labai atidžiai, per tą pusantros valandos išėjimą visą švedų istorijos kursą... (Čia vėl daug rašoma apie tai, ką matė, sužinojo – I.Ž.-G.) Pakalbėjom truputį vokiškai, su keliomis švedėmis. Jos, kaip ir vyrai, aukštos, gražios, elegantiškai, bet kukliai apsirėdžiusios.

Paskui plaukėm laivu aplink miestą. Pilkuoja namai, kyta dirbtuvių kaminai, Skansenas, pilys, kaimeliai – slinko ir slinko kaip kokia filma, trūko tik filmos herojaus... Nejučiomis išisnekom su vienu studentu. Jis ne kaip šnekėjo vokiškai, aš irgi nelabai, tad gerai supratom vienas kitą ir plepėjom. Jis studijuoja chemiją. Vardas ilgas, sutrumpintai – Dykas.

Vakaras skaitėsi laisvas, bet kur ten bus laisvas! Ėjom į Tivolį, tikrą Luna parką, pilną visokiausių pramogų, lošimų. Norėjom tik apžiūrėti viską, bet Dykas ir kiti ėmė kalbinti lošti. Pirkom bilietus ir vis pralošdavom. Įsiazartinom, įsiskarščiajom. Matėm „gražiausių pasaulyje“ gimnastų pasirodymus, vienas gimnastas buvo panašus į Melchiorą Puteleį. Paskui susiorganizavo būrys į studentų rūsį. Kai priėjom rūsio duris – plaukai ėmė šiauštis. Tamsu, vos apšviesta. Studentai čia išgeria, dainuoja netrukdomi etiketų. Patekom į patį linksmumą. Mes nelabai kaip jautėmės. Min. Savickis atsiuntė čionai degtinės ir krupniko. Nepratę prie to švedai greit apsigėrė ir pasidarė per daug malonūs, tad gan greit išėjom. Dykas turėjo šeiminkauti, tad atsisveikinom ir su juo. Grįžom apie antrą val. labai nuvargusios.

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 14 D.

Iš pat ryto dalis choristų važiuo į Upsalą, kiti buvo suskirstyti grupėmis pagal specialybes ir ėjo savo sričių įdo-

mybių pamatyti. Su medikų grupe aplankėm dantų kliniką vaikams. Ji tik neseniai pastatyta pagal moderniausius reikalavimus. Lėšų paaukėjo vienas turtingas amerikonas. Likę nuo statybos pinigai padėti į banką, už procentus – gydomi beturčiai vaikai veltui. Klinikoje – tvarka, švara ir tyła. (Toliau – detalesnis klinikos aprašymas. – I.Ž.-G.) Paskui nežmonišku greičiu lėkėm į senąją universiteto polikliniką. Mūsų vadovas daug klausinėjo, teiravosi ir apie mūsų universitetą.

Trečią val. susirinkom ties Rotuše. Čia pamatėm milžinišką Mėlynąją salę, kuri visiškai ne mėlyna, o raudona – sienos iš paprastų plytų, kombinuota su baltais marmurais. Graži Miesto tarybos posėdžių salė. Tačiau visus nustebino didžiulė Aukso salė, nuo grindų ligi lubų ir pačios lubos išklota tyriausio aukso mozaika, sudėliota iš 25 000 000 gabaliukų (visa vertė – 27 000 000 kronų). Blizga ji visa kaip samavoras...

Vos spėjom valandėlę pailsėti, mus jau vedė į Skanseną. Leidosi saulė, vaizdai vis gražėjo, ėmė rinktis žmonės. Pradžioje dainavo vyrų choras. Publikos – labai daug. Pirmosios dainelės buvo melodingos, išstetos, ir tokios švedams ne per daugiausia patiko. Plojo, bet nenoriai. Bet kai pasigirdo gyvenės, labiau kirčiuotos, aploidismentų padaugėjo, pasidarė nuoširdesni. Matyt, patiko; labiausiai – mišrus choras. Tačiau švedai nepuola į entuziazmą, nešaukia, neklykia, jie tik ramiai paploja, ir tiek. Bet tai ne mažesnis įvertinimas negu kitų šūkavimas. Į koncerto pabaigą suplaukė iš apylinkių minios žmonių klausytis lietuviškų dainų.

Įspūdingas buvo švedų ir lietuvių vėliavų nuleidimas su abiejų tautų himnais.

Po koncerto buvo priėmimas senoviškoje medinėje pilyje, prie žvakių ir lempų valgėm. Buvo daug kalbų, švedai daug dainavo – jie gerai susidainavę. Prsidėjo šokiai. Muzika nekokia, bet nuotaika puikiausia. Pradžioje mūsiškiai šokino savas, švedai – savas. Paskui priėjo manęs kviest šokti Gansas. Net nustebau – kaip man, nedidelei, šokti su tokiu Eifelio bokštu? Atsisakyt nepatogu, o be to, jis man ir patinka. Sunkoka buvo sutaisyti, bet nieko, sušokom. Paskui dar su vienu kitu švedu teko šokti. Jie visi kažkaip keistai šoka.

Grįžti (į savąjį laivą) turėjom pėsti per visą miestą. Taip ir ėjom didžiausiu būriu kartu su švedų studentais.

PENKTADIENIS, GEGUŽĖS 15 D.

Iki išplaukimo dar buvo laiko, tai turėjom progą apžiūrėti iš Olandijos atplaukiančius du kreiserius ir tris povandeninius. Matėm jų jūrininkus. Palyginus su švedais – jie mažesni, bet irgi gražūs.

Ant kranto rinkosi vis daugiau studentų, žmonių. Štai, pasipylė serpantinų gijos. Minioj stovėjo ir prof. Falkas, jis į Kauną grįš vėliau.

Krantas ėmė tolti. Trūko spalvingieji kaspiniai, pasilikdami švedų rankose.

...Jau ir paskutinė salelė išnyko už horizonto. Netraukia namo. Sudie, vaišingoji Švedija! Kažkas uždainavo „Nurimk, sesut, gana raudoti“ ir t. t., ir t. t. Bet posmas „Visi mes grįšim į tėvynę“ vis tiek nedžiugino...

Liuda ŽEMAITYTĖ